

szédságában, a Szépvölgyi-árok alsó szakaszában található, ott, ahol az árok kiszélesedik a Duna irányába. Az erős K–Ny-i lejtésű terepen a környező telkeken korábban végzett megfigyeléseink igazolódtak. A telek DNy-i sarkában 19. századi betöltésű, lapos márgából rakott falazatú pincét azonosítottunk, amely jól láthatóan az Ürömi utca vonalához igazodott. A pincéhez tartozó egykori telek területén lévő szemétködrökből is többet megtaláltunk. A 0,5–0,8 m vastag modern és újkori feltöltés alatt a római humusz jelentkezett, amelyből szórványosan került elő római kerámia. Ebbe a rétegbe ásva találtunk a telek ÉNy-i negyedében egy 60 cm átmérőjű Árpád-kori külső kemencét. A római kori humusz alatt vastagabb, lelet nélküli, mészhálós humuszréteg húzódott. Alatta a már ismert neolitikus leleteket tartalmazó humuszos réteget tártuk fel, amelynek alján kőgörgötes felületet dokumentáltunk. A telek ÉK-i negyedében, a Szépvölgyi úthoz közelebb 1,5×2 m átmérőjű beásást bontottunk ki, amelynek betöltésében neolitikus leletek voltak. A telkeken végzett geopedológiai (Horváth Zoltán, ELTE) vizsgálat alapján feltételezhető, hogy nem mesterséges objektumot találtunk, hanem a területen egykor állt őserdő egyik kidőlt fájának kiszakadó gyökérzete által kialakított gödör természetes betöltődését figyelhettük meg.

KÁRPÁTI ZOLTÁN

50. Budapest, III. Anikó u.–Czetz J. u.–Petúr u.–Csalma u.; Emőd u. 10.

Ró

2007 folyamán lakópark és irodaház építése miatt került sor régészeti kutatásra a polgárvárostól É-ra található szentélykörzet és forrásfoglalások É-i, ÉK-i szomszédságában. (Az illusztrációt lásd a 176. oldalon!)

Anikó u.–Czetz J. u.–Petúr u.–Csalma u.

A területen a régészeti feltárást a közeli római kori lelőhelyek indokolták: a telek Ny-i szomszédságában 2006-ban római kori épületomladékok és azt kísérő kisszámú leletanyag, illetve forrásfeltörések nyomai kerültek elő. A telektől DNy-ra a Római Strandfürdő területén 1965, ill. 2000–2001-ben a polgárvárost és a legiotábort is ellátó É–D-i irányú aquaeductus forrás-helyei, kútházai, szentélyépületei kerültek elő, illetve a vízvezeték tápláló csatornaágak. A fentiek ismeretében elsősorban további források és az ezekhez kapcsolódó esetleges római kori objektumok előkerülésével lehetett számolni.

A korábban a területen működő gyártelep 1 m-es feltöltése alatt az összes kutatóárokban azonos rétegsor mutatkozott. A feltöltés alatt vékonyabb, még újkori anyaggal kevert sötétebb barna réteg jelentkezett, majd ez alatt egy szürkésfekete, agyagos, vizes, szerves anyagban gazdag réteg, amely meglepően nagy számban tartalmazott római kori építési anyagot (tegula, imbrex, tubus ill. piskóta alakú és nyolcszögletű padlótegla)

állatcsontot, házikerámiát, illetve terra sigillata és nagyszámú üvegedény töredékeit (főként pohárformák). Feltűnő volt a mázas mortariumok gyakori előfordulása a leletanyagban.

A réteg alatt a legtöbb helyen megjelent a forrásfeltörések zónájára jellemző sárgásfehér vízköporos réteg, illetve néhány helyen masszív, vastag vízkőréteg is kialakult, ezeket foltszerűen dokumentálhattuk. Ez a réteg leletanyagot már nem tartalmazott, geológiai rétegnek minősül. A vízköves kiválások alatt Ny felé jellemzően további szürkésfekete agyagos és vízköves szintek váltakoztak, K felé azonban már igen magasan megjelent a sárga homokos altalaj, itt vízkőkiválások sem voltak. A topográfiai megfigyelések arra utalnak, hogy a terület K felé emelkedett, homokhátakkal, míg Ny felé mélyedések tagolták a felszínt és ebben a zónában lehet elsősorban forrásokkal számolni.

A vízkőkiválások közvetlen környezetében, illetve ezt a réteget vágva a terület K-i és Ny-i felében kisebb mélyedéseket (beásások?), összesen 5 kisebb, É–D-i irányú, sekély teknős aljú árkot dokumentáltunk, kettő alján és mellette kisebb karólyukakat is kibontottunk. A fentiekön kívül 3 nagyobb, szögletes formájú, átlagosan 40 cm mély, tetejükön kövekkel körberakott oszlophelyet(?) is találtunk. Az objektumok egyelőre nem mutatnak rendszert, ugyanakkor feltűnő, hogy kizárólag a vízköves rétegeket vágva kerültek elő, így feltételezzük, hogy a közelben feltörő források hasznosításával lehettek kapcsolatban. A folyamatban lévő geológiai vizsgálatok reményeink szerint lokalizálni tudják majd a forrásokat. Az előkerült objektumok és a nagyszámú leletanyag alapján valószínű, hogy a Római Strand területén azonosított szent liget erre, azaz É-i irányban is folytatódhatott további forrásokkal. A vízfeltörési helyeket hasznosíthatták (ld. árkok, karólyukak – sövénykerítés?) a nagyszámú üvegedény jelenléte pedig esetleg kultikus, ill. gyógyászati célokra is utalhat (áldozat, ivókúra?). A leletanyag zöme (pl. rheinzaberni terra sigillata) a Kr. u. 3. századra keltezhető.

A rétegsor alapján valószínű, hogy a tényleges objektumok (épületek?) és járósintjeik a feketésszürke réteg tetején húzódó rétegben lehettek, ezeket azonban az újkori tereprendezések már elpusztították, csak töredékes leletanyaguk maradt meg, illetve azok a földbe mélyített objektumok, amelyek elérték az alul húzódó vízköves szintet. A rétegsor alapján az is látszik, hogy a római korban a forráshelyek hasznosítása miatt nem képződtek vízköves szintek, azok csak a korábbi időszakokban alakultak ki.

Emőd. u. 10.

A szondázó jellegű feltárást a beépítendő terület 10%-án végeztük el, két É–D-i és két K–Ny-i irányú, 5×45, ill. 2×12 m alapterületű kutatóárokmal. Mind a négy árokban azonos rétegsort dokumentálhattunk: a felső, kb. 1–1,2 m vastag újkori feltöltés alatt sötétebb barna, átlagosan 20 cm vastag agyagos réteg, majd ez alatt

erősen csigás-vízköporos réteg következett, majd ez alatt feketés barna agyag. Ez utóbbiból római kori építési anyag, kerámia (benne mázas dörzstáldarabok is!) terra sigillata, üveg és állatcsont került elő. A réteg alatt már K felé egy vékonyabb vízköves réteg, majd a sárgásszürke agyagos, geológiai altalaj mutatkozott. A terület É-i részén objektumok nem mutatkoztak, csak a fent említett zárt rétegből kerültek elő római kori leletek.

A kutatott terület D-i részén húzott árokban a leírt rétegvizonyok mellett két objektumot is kibontottunk: egy ismeretlen korú, K-Ny irányú, sekély, teknős aljú, vízköporos betöltésű keskeny árkocskát, amely közvetlenül az újkori feltöltés alól indult, illetve a sárgásszürke geológiai altalajon egy ÉK-DNy-i irányú, kissé ívelődő, V metszetű, alján cölöplyukakkal beásott római kori árkot. Ugyanebben a kutatóárokban a feketésbarna agyagos réteg itt kissé szárazabb volt és nagyobb mennyiségű római kori leletanyagot tartalmazott. Az objektumok és a leletanyag nagyobb intenzitása a dél felől szomszédos Római Strand területén korábban több ízben kutatott római kori szentélykörzet és forrásfoglalások közelségével magyarázható.

T. LÁNG ORSOLYA

51. Budapest, III. Aquincumi polgárváros Ró

A BTM Aquincumi Múzeuma 2007-ben is több kutatást folytatott az aquincumi polgárváros területén. (Az illusztrációt lásd a 178. oldalon!)

A település ÉK-i részén folytatódott az ún. XXIX. sz. épület hitelesítő feltárása. Az NKA támogatásával megvalósuló tervátvitelre immár harmadik alkalommal került sor. Az előkerült emlékek 2-3. századi periódusát konzerváljuk és bemutathatóvá tesszük, ezzel folytatva a polgárváros K-i részében az 1960-as évek közepe óta kisebb-nagyobb megszakításokkal folyamatosan zajló romkonzerválási munkákat. 2004-ben és 2006-ban az épület déli helyiségeit tártuk fel és állítottuk helyre, 2007-ben pedig – É felé haladva – a lakótraktusban (átrium, lakószobák) dolgoztunk (10., 10a, és 11. helyiségek). A korábbi évek munkája során egy olyan hosszúkás alaprajzú épület bontakozott ki, amelynek D-i helyiségeiben enyvfőzéssel és feltehetően bőrcserzéssel is foglalkozó műhely és boltok működtek a Kr. u. 2-3. századtól, míg É-i részében lakóhelyiségek voltak. Az épületben korábban (a Kr. u. 2. sz. első felében) valószínűleg fémmegmunkálás folyt.

A területet korábban Kuzsinszky Bálint kutatta 1890-91-ben, akkor azonosította az átrium kőlapokkal burkolt, É-i és D-i oldalain 3-3 oszlopból és köztük kőhasábokból álló oszlopsorát, a főbejárat 3,6 m hosszú küszöbkövét, illetve a helyiség déli részére bevezető külön bejáratot. A helyiség ÉK-i részére lokalizálta az átriumokban szokásos impluviumot, ugyanebben a helyiségben faragott, kannelúrázott kútkáva (?) darabjait találta, ugyanakkor a 10. helyiségben fűtőcsatorna- és

hypocaustum-oszlopokat dokumentált. Szintén Kuzsinszky feltárása során került elő egy márvány Miner-va-büsztt és egy – szintén márvány – ifjúképmás. Pontos lelőhelyük az épületen belül egyelőre ismeretlen.

A 2007. évi feltárás során az előző években alkalmazott módszert használtuk: az egyes helyiségekben szondákat nyitottunk, több helyen meghagyva az eredeti rétegsort a későbbi kutatások számára. Összesen öt nagyobb építési periódust sikerült elkülöníteni – összhangban a 2004. és 2006. évi kutatások eredményeivel:

A legkorábbi, a római kori megtelepedés idejére utaló réteget a feltörő talajvíz miatt idén csak geológiai fúrással (Mindszenty Andrea és munkatársai, ELTE Alkalmazott és Környezetföldtani Tanszék) sikerült megfogni. Ennek alapján itt is megjelent a sötétszürke agyagos talaj („aquincumi zsiros”) és ez alatt pedig egy világosszürke agyagos geológiai altalaj mutatkozott. Ez az első alkalom, hogy itt az altalajt sikerült dokumentálnunk.

Az épületrészben a legkorábbi periódust a későbbi 11. sz. helyiség alatt talált K-NY irányú, kőfalas, kőlapokkal fedett csatorna részlete képviselte, pontos funkciója ismeretlen. Ebben a mélységben a gyorsan feltörő talajvíz miatt nem lehetett tovább dolgozni. Kelet felé még egy É-D irányú, agyagba rakott kőfal és ahhoz K felől csatlakozó pillérialap köthető ehhez a periódushoz. A jelenségek hovatartozása egyelőre kérdéses.

A Kr. u. 2. sz. közepe táján már álltak az épületrész Ny-i és K-i zárófalai, ugyanakkor a későbbi 10., 10a és 11. sz. helyiségek még mindig nem léteztek. A 10a terem helyén ekkor még egy sütőkemence állt, vastagon átégett, vörös-agyagos omladékát, teguladarabokkal kirakott alapozását és kődarabokkal körberakott szélét sikerült dokumentálni. A kemencét a már ekkor is létező déli falhoz illesztették. Észak felé, az ekkor még szintén nem létező 10. helyiség alatt itt is egy – valószínűleg – sütőkemence került elő. A hatalmas, több mint 2 m átmérőjű kerek kemence tüzelőnyílását nem sikerült feltárni, valószínűleg É felé, a még nem kutatott helyiségek alá nyúlik. Az agyagtéglákkal sugarasan körberakott és boltozott kemencét nagyméretű folyami kavicsokkal alapozták alá, vörösre égett platniját egyszer megújították. A későbbi 11. sz. helyiség ÉK-i sarka alatt is előkerült egy kemenceomladék, amely az É-i falhoz támaszkodott. A kemencék elhelyezése (É-i és D-i főfalak mellett) arra utal, hogy ekkor a 11-10-10a sz. helyiségek helyén még szabad tér lehetett (hátsó udvar?) kívül a D felé húzódó műhelyrészlegen. A korábbi periódus csatornája is nyílt teret valószínűsít.

Az épület korábbi – feltehetően a 2. sz. utolsó évtizedeire tehető – időszakában a későbbi 11. sz. helyiség alatt, középen K-NY-i irányú, tegulákkal bélelt, kőfalú, kőlapokkal fedett csatorna húzódott, amely K felé, az utca felé vezethette ki a szennyvizet. A csatorna fedlapjai szolgálták részben a későbbi átrium padlólapjaiként. A csatorna funkcióját (azaz, hogy honnan vezethette ki a vizet) nem sikerült tisztázni, ugyanis a helyiség későbbi Ny-i zárófalával elbontották azt, valószínűleg